

Vytautas JOKUBAUSKAS

„Vieni vieni“: šaulių rengimas partizaniniam karui 1924–1940 m. Lietuvoje

Vytautas Jokubauskas – M. A., doktorantas, Klaipėdos universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos katedra; adresas: Herkaus Manto g. 84, LT-92294 Klaipėda; el. paštas: pilsotas@yahoo.com; mokslinių tyrinėjimų sritis – XX a. Lietuvos karybos istorija.

Anotacija. Straipsnyje analizuojama tarpukario Lietuvos karinės gynybos perspektyvos rengiant šaulius partizaniniam karui, nagrinėjama, kaip šalia teorinių ir praktinių užsiėmimų šiuo tikslu buvo naudojama propagandinė priemonė – karinė periodinė spauda. Siekiama nustatyti ne tik ruošimosi partizaniniam karui faktą, bet ir partizaninio karo idėjos sklaidos intensyvumą periodiniuose leidiniuose „Trimitas“ ir „Kardas“.

Prasminiai žodžiai: Lietuvos šaulių sąjunga, šauliai, partizanai, manevrai, partizaninis karas.

Abstract. The article analyses the perspectives of military defence of the interwar Lithuania by training riflemen for the guerrilla warfare and discusses the use of military periodical press as a means of propaganda employed in combination with theoretical and practical training. In addition to the identification of the very fact of making preparations for the guerrilla warfare, the article seeks to determine the intensity of dissemination of the notion of guerrilla warfare in periodical publications *The Trimitas* and *The Kardas*.

Key words: Lithuanian Riflemen's Union, riflemen, guerrilla warriors, manoeuvres, guerrilla warfare.

Įvadas

Karyboje istorijos mokslas vaidina svarbų vaidmenį. Tai iliustruoja Lietuvos karo akademijos (LKA) Karo mokslų instituto įsteigimo faktas 2010 m. rugpjūčio 10 d. Jį sudaro trys centrai: Strateginių tyrimų, Karo istorijos ir Karo technologijų [34], nes būtent šių centrų mokslinių tyrimų simbiozė, apibendrinant istorinę patirtį bei technologines inovacijas, gali lemti ateities karybos tendencijas. Taigi karybos istorijos tyrimai *a priori* aktualūs modeliuojant valstybės saugumo koncepciją ir ypač tais atvejais, kai jie yra susiję su tos valstybės ginkluotųjų pajėgų ankstesne patirtimi savoje teritorijoje. XIX a. karyboje įsigalėjo

nuostatai, kad karą nulemia jau nebe pavieniai karvedžiai, kurių veiklą buvo galima apibūdinti kaip *karo meną* [114], o generaliniuose štabuose gausių ir profesionalių karininkų pajėgų formuojamas *karo mokslas* [115] (*doktrina*). Meno ir mokslo karyboje skirtis pabrėžiama ir Lietuvos karinėje doktrinoje [116], išskyla ir mokslui būdingų teorinių ir metodologinių kriterijų problema. Plačiąją prasme *karo moksle*, bet ne karo technologijų srityje, eksperimentas, kaip metodas, negalimas: net karinės pratybos ar manevrai neleidžia visiškai tiksliai imituoti eventualiai galimų karo veiksmų ir iš to kylančių pasekmių dėl nuolatinio *netikėtumo veiksnio*. Todėl kariuomenės tenka remtis istorine patirtimi, kurią gali pateikti tik istoriniai tyrimai. Jų svarba pripažįstama ir Lietuvos kariuomenės karinėje doktrinoje, teigiant, kad istorijos analizė ir išvadų įtraukimas į planavimo procesą nulemia efektyvesnę kariuomenės galios panaudojimą [39, 29].

Analizuojant partizaninio karo Lietuvoje XX–XXI a. problemą, reikia pastebėti, kad karinėje vadovybėje esama tradicinio požiūrio į pokario partizaninių kovų pobūdį bei genezės spontaniškumą. Prieš dešimtmetį vykusioje konferencijoje *Teritorinė gynyba* tuometinis LKA viršininko pavaduotojas kariniam rengimui plk. lt. Arūnas Dudačiūnas teigė, kad „nepriklausomybės metais [1918–1940 m. – V. J.], neatsižvelgiant nei į tarptautinę, nei į istorinę patirtį, buvo kuriama stipri reguliarioji (konvencinė) kariuomenė. Tuo metu net nebuvo jokių svarstymų apie teritorinę gynybą ar nekonvencinius pasipriešinimo būdus <...>. Lietuva sutiko pirmąją ir antrąją sovietų okupacijas visiškai nepasirengusi, be organizacijos, be vadų, be resursų ir tik genetinės atminties dėka, karių ir nedaugelio karininkų pastangomis pavyko organizuoti stiprią teritorinę gynybą“ [12, 67]. 2011 m. LKA Vado ugdymo sekcijos viršininkas mjr. Albertas Daugirdas „Karyje“ paskelbtame straipsnyje rašė, jog „<...> be sudėtingos analizės tenka pripažinti, kad maža valstybė prieš akivaizdžiai galingesnę priešą iš karto bus priversta taikyti ir nekonvencinio karo metodus. Beveik niekas tuo neabejoja, bet jau praėjo dvidešimt metų, kai mes tam nesiruošiamo! <...> Kad ir kaip būtų liūdna, kartojame prieškarinės Lietuvos karinio pasirengimo spragas, kai partizaninio pasipriešinimo lyderiai aiškiai konstatavo,

kad buvo klaida savo kariuomenės ir visuomenės taikos metu nerengti partizaniniam pasipriešinimui“ [9, 32]. Žinoma, būtina pažymėti, kad teiginys apie Lietuvos kariuomenės pasyvumą tarpukario laikotarpiu rengiantis partizaniniam karui perimtas iš pokario partizaninių kovų dalyvių tekstų [117].

Istorikas Alvydas Nikžentaitis analizuodamas atminties kultūrų modelius teigia, kad „dar problematiškesnis beato-dairiškas partizaninio pasipriešinimo kaip bendros lietuvių kovos už nepriklausomybę po Antrojo pasaulinio karo aukštūnimas. Iš tikro beveik 10 metų nuo 1945 m. gegužės 8 d. trukęs pasipriešinimas Lietuvos sovietizacijai yra gana unikalus reiškinys XX amžiaus Europos istorijoje. <...> Kita vertus, nereikia užmiršti, kad iš dalies dėl klaidingai pasirinktos partizaninio karo taktikos – trukdyti Lietuvos sovietizacijos procesui – nuo pasipriešinimo dalyvių žuvo daugiau civilių gyventojų nei represinio aparato atstovų“ [55, 449–450]. Gana dažnai minėtos pokario partizaninės kovos apibūdinamos fraze „vienui vieni“, kuri jau yra plačiai įsišaknijusi lietuviškame viešajame diskurse. Pagrindą tam neabejotinai padėjo 1964 m. JAV išleista Juozo Brazaičio (Ambrazevičiaus) knyga *Vienų vieni* [7], o 2004 m. Lietuvoje pradėtas rodyti režisieriaus Jono Vaitkaus filmas *Vienui vieni*, kuris tarsi vainikuoja šį Lietuvos partizanų vienišos kovos „epą“. Tačiau minėta frazė, kaip ir pats partizaninio karo atminimo bei pasirengimo jam diskursas, Lietuvoje vartota jau tarpukariu. 1925 m. „Karde“ rašant apie eventualų ateities karą ir partizaninius veiksmus jo metu, prognozuota, kad ginkluoto konflikto atveju *lietuvi* gali likti „vienų vieni“ [118].

„Lietuvos karinė doktrina“, patvirtinta 2010 m., rodo, kad partizaninio karo klausimas yra dar aktualesnis, nes minėtame dokumente teigiama, kad „Lietuva priešinsis agresoriui visomis jai prieinamomis priemonėmis: karine gynyba ir partizaniniais veiksmais, civilių piliečių nepaklusnumu, nekolaboravimu bei kitais būdais“ [39, 61]. Doktrinoje pateikiami 4 istoriniai naratyvai: Oršos (1514 m.) ir Salaspilio (1605 m.) mūšiai iš LDK istorijos bei Kalniškės mūšis (1945 m.) ir gen. Jono Žemaičio-Vytauto vaidmuo pokario partizaniniame kare [39, 30, 35, 38, 64]. Neabejotinai pirmieji du naratyvai byloja apie LDK kariuomenės pasirinktos taktikos pranašumus ir galimybes nugalėti daug gausesnį priešą dėl pajėgų koncentracijos ir technologinės bei taktinės persvaros, o paskutiniai du orientuoti į partizaninio karo koncepcijos diegimą Lietuvoje.

Lietuvos karinėje vadovybėje, o ir viešajame diskurse egzistuojanti klaidinga nuomonė, kad *prieškariu Lietuvos ginkluotosios pajėgos partizaniniam karui nebuvo rengiamos, o pokario kovos kilo spontaniškai ar buvo nulemtos net tautos genetikos* ir karinėje doktrinoje įtvirtinta nuostata, kad ateityje kilus karui Lietuva priešinsis *karinio, partizaninio, nekolaboravimo, pilietinio nepaklusnumo ir kitais pasipriešinimo būdais* kelia nacionalinio saugumo problemą. Pirmuoju atveju dėl tikėjimo galimo partizaninio karo spontaniškumu, o antruoju dėl eventualiai nenuspėjamų doktrinos nuostatų taikymo galimybių ateityje, nesuvokus egzistuojančios nuomonės, dėl pokario partizaninio karo

genezės klaidingumo. Be to, egzistuoja atviras klausimas, kokių veiksmų gali imtis kovojantys ateities partizanai *savų piliečių* atžvilgiu „įtare“ juos kolaboravimu arba paklusnumu okupaciniam režimui. Greta minėtų nacionalinio saugumo problemų, susijusių su partizaninio karo koncepcija, kyla ir istoriografinė problema, nes atsakymas į klausimą, kas ir kada *pasirinko partizaninio karo taktiką*, gali būti svarbus formuojant atminties kultūrą Lietuvoje. Taigi šio straipsnis tikslas – nustatyti, kokią vietą tarpukario Lietuvos gynybos sistemoje užėmė partizaninio karo koncepcija bei kas ir kada XX a. pirmoje pusėje eventualiam ateities karui „pasirinko“ partizaninio karo taktiką.

Reikia pripažinti, kad istorinių tyrimų mūsų analizuojama tema (tarpukario Lietuvos karinių struktūrų rengimas partizaniniam karui) nėra daug. Atkreipiant dėmesį į periodą nuo 1924 m., galima išskirti istoriko Jono Vaičenonio tyrimus, kuriuose aptariama šaulių rengimo partizaniniam karui tarpukariu problema [97, 71] bei šio autoriaus vieną publikaciją [28]. O analizuojant LŠS veiklos 1939–1940 m. ir jos likvidavimo aplinkybes paminėtina ir Vyganto Vareikio publikacija, kurioje paliečiama šaulių galimo karinio pasipriešinimo problema, pateikiami Sąjungos statistiniai duomenys [101; 102]. Kiek plačiau istoriografijoje panagrinėtas partizaninių veiksmų 1919–1923 m. klausimas, kuris aptariamas 1939 m. išleistoje Jono Matuso studijoje [50]. Taip pat išskirtini jau minėto V. Vareikio [98; 99; 100] bei Aušros Jurevičiūtės ir Audronės Veilentienės [29] darbai, kuriuose tiriamos partizaninės kovos už nepriklausomybę XX a. Lietuvoje ištakos. O tai byloja apie partizaninio karo istorinės patirties buvimą jau tarpukariu. Bendrais aspektais aptariama LŠS veikla, taip pat paliečiama ir partizaninė tematika Šaulių sąjungos istorijos apybraižų rinktinėje [42], tačiau matomas akivaizdus šių tyrimų stygius, ypač XXI a. Lietuvos karybos kontekste, nustatant gaires ginkluotam konfliktui, kuris eventualiai galėtų vykti ateityje.

Partizaninio karo istorinė patirtis: 1919–1923 m.

Partizaninis karas ganėtinai senas reiškinys. Kaip rašė politikos filosofas Carlos Schmittas, kariniai veiksmai, kuriuos galima įvardyti kaip partizaninius, pasireiškė gana dažnai įvairių ginkluotų konfliktų metu. Svarbu pažymėti, kad nereguliarioms partizanų formuotėms tekdavo veikti valstybių ir reguliariųjų pajėgų suformuotoje teisinėje terpėje, bet nepaisant visko, pažvelgus į istoriją, matyti, kad partizanų kariniai veiksmai paprastai būdavo gana efektyvūs [113]. Analizuojant partizaninio karo koncepcijos diegimą 1924–1940 m. Lietuvoje būtina atsižvelgti į nepriklausomybės kovų ir po to vykusią kovą su Lenkija *niekieno žemėje* palei demarkacinę liniją patirtį. 1961 m. JAV leistame „Karyje“ buvo rašoma, kad „<...> daugeliui atrodys sensacija, kad kautynėse su priešais pirmąją auką ant Lietuvos nepriklausomybės aukuro yra padėję partiza-

nai“, nes 1919 m. sausio 16 d. kautynėse žuvęs kovotojas buvo partizanas Aleksas Vainauskas [59, 269]. Jo palaidojimo vietoje, Šiaulių aps. Pašvitinio parapijos kapinėse, 1938 m. gegužės 22 d. buvo atidengtas obeliskas pirmam žuvusiam nepriklausomybės kovose partizanui [28, 54].

Nepriklausomybės kovų metu žuvo arba vėliau mirė nuo sužeidimų 67 šauliai, buvo sužeisti – 146, į nelaisvę pateko 161, o 34 šauliai mirė nelaisvėje ir kalėjimuose bei dar 33 šauliai Lenkijos kariuomenės karo lauko teismo buvo nuteisti mirties bausme ir sušaudyti [119; 109, 42]. 1931 m. Šiaulių žvaigžde buvo apdovanoti 62 šauliai, žuvę už nepriklausomybę, tarp jų 3 nelaisvėje sušaudyti bermontininkų ir 5 sušaudyti Lenkijos karių [86, 529–530]. Jonas Matusas, nurodydamas mirties aplinkybes, paminėjo 81 nepriklausomybės kovų metu žuvusio šaulio-partizano pavardę [50, 68–72]. Verta pastebėti, kad tik šauliai (o tai nepriklausomybės kovų sąlygomis buvo tolygu partizanams) mirė nelaisvėje arba buvo sušaudyti Lenkijos kariuomenės karo lauko teismo sprendimu. Tarpukariu Lietuvoje aiškiai buvo suvokiama, kad „<...> uniformuotas karys, netikėtai patekęs prieš nelaisvėn, yra globojamas tarptautiniais susitarimais, gi neuniformuotas – laikomas partizanu ir jo likimas visiems aiškus. Todėl ir šiuo požiūriu labai svarbu turėti uniformą“ [94, 489]. Taigi ir neuniformuotų partizanų-šaulių, patekusių į priešą nelaisvę, likimas buvo miglotas, nes tokiam kovotojui tarptautinės humanitarinės teisės normos galėjo būti formaliai netaikomos, kaip ne kombatantui. Lenkijos armijos 13-ojo ulonų pulko mjr. S. Aleksandrowiczius atsiminimuose rašė: „<...> turėjome nuostolių nuo jų [Lietuvos] partizanų „šaulių“. Sekė mus iš uždangos, iš miškų pakraščių ar iš už pelkių mus apšaudydavo. Paimti į nelaisvę su ginklu rankoje ir nuteisti, sušaudyti, neleidavo užrišti akių. Mirdavo drąsiai su orumu, atiduodami gyvybę atskirumo ir nepriklausomybės idėjai“ [99, 62]. 1920 m. lapkričio 21 d. penki Ramygalos būrio partizanai-šauliai, visi šešiolikmečiai progimnazijos moksleiviai, 2 val. ties Truskava kovėsi su Lenkijos kariuomenės kavalerijos eskadronu, du iš jų buvo sužeisti, paimti į nelaisvę ir tardant nužudyti. Iš vėlesnių šio įvykio aprašymų „Trimite“ galima teigti, kad minėtieji Ramygalos partizanai-šauliai buvo nužudyti ganėtinai žiauriai (nupjautos ausys, išbadytos akys, nukapotos rankos). Jų portretai iki pat sovietinės okupacijos kabojo Ramygalos progimnazijoje. Vienas minėtųjų partizanų-šaulių Jonas Ambrazevičius (Ambrasas) buvo palaidotas gimtojoje Truskavoje, o kitas – Stasys Klimaitis – gimtuosiuose Vadokliuose [85, 24; 58, 475–476; 36, 823]. 1920 m. lapkričio 23 d. į Lenkijos kariuomenės nelaisvę gindami miestelį pateko 5 Troškūnų būrio partizanai-šauliai: Petras Tomkevičius, Antanas Žarskis, Antanas Meškeliūnas, Jonas Budrevičius ir Petras Liktoras, visus juos lenkų kariai suėmė ir sušaudė [91, 494]. J. Matusas nurodė, kad visų minėtų partizanų, išskyrus A. Meškeliūną, kūnus Lenkijos kariai sukapojo kardais [50, 69]. Tai tik keli epizodai, liudijantys apie faktines prielaidas, vėlesniais metais leidusias spaudoje eksplikuoti partizanų – kankinių už Lietuvos laisvę – naratyvą. 1938 m. išleistame 20 000 tiražu [46, 105] „Šaulių kalendoriuje“ (1939 m.) aprašant partizanų-šaulių

veiksmus nepriklausomybės kovų metu teigta, kad jų „žygiai yra Lietuvos pasididžiavimas“, o partizano-šaulio idealu pateiktas buvęs knygnešys, šaulys Justinas Vareikis (1870–1956 m.), kuris suorganizavo Jonavos šaulių būrį, dalyvavo kovose su bolševikais, bermontininkais ir Lenkija, 2 kartus buvo sužeistas [82, 119–120].

Tarpukariu galima įžvelgti analogijų su vykstančiu procesu po 1990 m., jamžinant pokario partizanus, kadangi ir tada viešajame diskurse buvo formuojamas partizanų, Tėvynės gynėjų, įvaizdis, o buvę partizanai buvo įvairiai pagerbiami. Vien 1935 m. Lietuvos Respublikos Prezidentas Vytauto Didžiojo ordino ir D. L. K. Gedimino ordino III laipsnio medaliais apdovanojo 383 buvusius 1918–1923 m. partizanus: 89 pietryčių Lietuvos ir 294 Joniškėlio bataliono partizanus [3, 798]. Iš viso šiaurės rytų partizanų gretose prieš bolševikinę armiją kovojo apie 40 karininkų ir administracijos tarnautojų bei apie 750 eilinių partizanų, o kovų su bermontininkais metu prisidėjo dar apie 300 asmenų – partizanų [17, 385]. Visų nepriklausomybės kovų metu partizanų būriuose kovojo apie 0,75 % Lietuvos gyventojų, o skirtinguose valsčiuose šis skaičius svyravo nuo 0,3 % iki 1,5 % [28, 54]. Tiesa, atskiruose valsčiuose šie duomenys skyrėsi. 1937 m. Kaune karo muziejuje įrengus karilioną, vienas iš varpų gavo *Partizano-Šaulio* vardą [92, 853], tuo pačiu „Partizano“ vardu buvo pavadintas ir tarpukario pasienio apsaugos laivas, kuris buvo pastatytas 1933 m. Klaipėdoje laivų statykloje „Lindenau & Co“. Partizanų žuvimo ar palaidojimo vietose buvo statomi paminklai, prie jų šaulių būriai rengė aukų, žuvusių partizanų, pagerbimo minėjimus [25, 1085; 23, 402; 26, 1149; 49, 1166]. Pušalote toks paminklas vietos šaulių būrio iniciatyva buvo pastatytas dar 1927 m. [18, 108]. Akivaizdu, kad vyraujančioje atminties kultūroje tarpukario Lietuvoje nepriklausomybės kovų vaizdiniai buvo naudojami, tačiau tai reikalauja papildomų tyrimų, kurie eventualiai gali atskleisti tam tikrą koreliaciją ir su įsigalėjusiu po 1990 m. naratyvu, kuriame pokario partizanų kovų (1944–1953 m.) ir partizanų – *kovotojų už tautos laisvę* – vaizdins yra ypač ryškus. Be to, 1919–1923 m. Lietuvos partizanų veiksmai, ypač tarpukario spaudoje, buvo pateikiami kaip sėkmingos kovos pavyzdys.

Lietuvos kariuomenės planai ir šaulių karinis rengimas partizaniniam karui (1924–1940 m.)

Tuoju po Lietuvos kariuomenės demobilizacijos, 1924 m., spaudoje buvo rašoma, kad karo atveju reikės sudaryti autonominius partizanų dalinius iki 60 kovotojų, kurie turėtų vengti atvirų mūšių ir apsiriboti užpuldinėjimais iš pasalų. Šie būriai ilgai negalėjo užsibūti vienoje vietovėje [15, 19]. Tais pačiais metais „Trimite“ rašyta, kad karo atveju visi Lietuvos vyrai turėtų palikti savo kaimus ir trauktis į miškus,

burtis į partizanų būrius po 40–60 kovotojų. Tokio dydžio padaliniai aktyviai veikdami prieš užnugaryje ir plėšdami prieš sandėlius turėjo apsirūpinti provizija ir amunicija, o kaimuose likusios moterys su vaikais turėjo išsilaikyti savarankiškai. Šie partizanų daliniai privalėjo varžyti prieš pajėgų veikimą [31, 16]. Jau ir trečiajame dešimtmetyje kariuomenės pėstininkų dalinių žvalgų grupės buvo mokomos „partizanų kovos būdų“ [90, 199]. Žinant Lietuvos ir tuometinio eventualaus prieš, Lenkijos, karinės galios skirtumus buvo būtina pasiremti ne tik reguliariąja konvencine kariuomene, bet ir partizanais arba kitais inovatyviais strateginiais sprendimais, nes, priešingu atveju, neturint gynybinių įtvirtinimų ar gamtinių kliūčių, teoriškai karo veiksmai būtų buvę iracionalūs [112, 260–263].

Tarpukario Lietuvos karinėje vadovybėje partizaninio karo strategiją 1926 m. įvardijo Vyriausiojo kariuomenės štabo viršininkas gen. št. plk. lt. Kazys Škirpa, kuris, analizuodamas Lietuvos gynybos galimybes, akcentavo būtinybę prieš užnugaryje organizuoti plataus masto partizaninius veiksmus, kurie turėjo padėti persigrupuoti pagrindinius lietuvių pajėgoms [95, 134]. 1926 m. spalį SSSR revoliucinė karinė taryba numatė karinio „bendradarbiavimo“ su Lietuva programą, kurioje nutarė neduoti Lietuvai jokių pažadų dėl partizaninio judėjimo (kalbama buvo apie K. Škirpos SSSR karo atašė Ivanui Klačko atskleistą vieną iš Lietuvos gynimosi nuo Lenkijos plano dalių, nes Lietuvos kariuomenė Lenkijos okupacijos bei lietuvių partizaninio karo atveju vylėsi užsitikrinti SSSR pagalbą) [35, 30]. 1926 m. LŠS vadovybė konstatavo, kad į šaulių būrius paskyrus karininkus bei puskarininkius jie sėkmingai galėjo vesti partizaninį karą prieš užnugaryje, ginti demarkacinę liniją su Lenkija ir taip remti Lietuvos reguliariąsias pajėgas [28, 54]. 1926 m. spaudoje buvo paskelbtas Krašto apsaugos ministerijos požiūris į šaulius, kurie nebuvo laikomi ginkluota jėga, galėsiančia sustabdyti prieš įsiveržimą, tačiau apginkluoti, apmokyti ir patriotiškai nusiteikę šauliai, kaip partizanai, galėjo labai efektyviai veikti prieš užnugaryje [38, 1180]. 1926 m. „Trimitė“ buvo skelbiama, kad būtina šaulius išmokyti naudotis žemėlapiu, nes tai ateityje karo atveju turėjo palengvinti jų veiksmus mažuose partizanų būriuose ar pavieniui [56, 1192]. Tais pačiais 1926 m. šaulių teoriniam parengimui buvo išleistas „Partizaninio veikimo paskaitoms konspektas“ [50, 156], o Kauno šaulių švietimo komisijos parengtoje veiklos programoje buvo numatyta supažindinti šaulius su „ginkluotos tautos idėja ir jos įgyvendinimo keliais, partizanų organizacija“ [84, 1275].

1929 m. 5-osios atsargos karininkų laidos absolventas po Karo mokyklos baigimo spaudoje rašė: „noriu pastebėti, kad mus išmokė veikti ne tik kariuomenės sudėty, bet ir partizanų būriuose. Vaizduoju tai vado posakiu – „Kariūnai, mūsų sienos su priešais ilgos, kariuomenė maža, teks didelius barus jums ginti mažomis grupėmis, o dažnai, kol atitinkamai susikoncentruos kariuomenė, besiveržiantį priešą teks grupėmis laikyti“. Pėstininkų taktikos lektorius daugiausia ir nukreipdavo mūsų dėmesį į mažų kariuomenių ar partizanų veikimo taktiką <...>. Toks partizanų atsargos karininkų paruošimas yra sveikintinas,

nes atsarga nueina į tautos gilumą, ji skiepins tautoje kariškus partizaninius daigus“ [2, 166]. Pažymėtina, kad 1926–1939 m. Lietuvoje buvo parengti 2585 atsargos karininkai, taigi gana didelis potencialių partizanų būrių vadų skaičius.

Gana palankiai partizaninio karo atžvilgiu 1937 m. pasisakė Krašto apsaugos ministras brg. gen. Stasys Dirmantas, kuris LŠS rinktinių atstovų suvažiavime nurodė taip: „uoliai mokykitės karinių dalykų, o ypač pratinkitės partizaniskų veiksmų“ [11, 220]. Tais pačiais metais LŠS vadas plk. Pranas Saladžius tvirtino, jog „partizanų, laisvų šaulių jokios represijos, jokie pralaimėjimai ilgą laiką nesugeba sunaikinti, nes jie remiasi ne kuriais nors palyginti lengvai suardomais centrais, o savo gimtinės pastogėmis, savo iš šeimų atnešta nuotaika ir gaivaline prieš neapykanta“ [69, 581]. Vadinasi, aukščiausioji karinė vadovybė ne tik rėmė, bet ir skatino šaulių rengimąsi ateities partizaniniam karui.

1938–1940 m. kariniuose planuose ir direktyvose apie šaulių panaudojimo galimybes karo atveju buvo aiškiai konstatuojama, kad priešui netikėtai užpuolus Lietuvą šauliai turėjo pradėti veikti be atskiro įsakymo. Tokiu atveju šauliai turėjo veikti savarankiškai, atskirais būriais, savo gyvenamoje, gerai pažįstamoje teritorijoje. Itin svarbus veiksnys, leidžiantis organizuoti partizaninį pasipriešinimą, buvo vietos gyventojų palaikymas. Partizaninio veikimo principai buvo aptarti Lietuvos kariuomenės pėstininkų ir kavalerijos statutuose, išleistuose 1938–1939 m., pagaliau atskirai šauliams 1940 m. išleistame leidinyje „Šaulių taktikos bruožai“ buvo plačiai aprašomos ir partizaninių veiksmų galimybės, o nemobilizuojamų šaulių būrių vadams buvo išleistas slaptas ir sunumeruotas leidinys „Partizanų taktika“, kuriame aptarti partizaninės taktikos veiksmai ir tikslingai nutykta apie kitus uždavinius, kad leidiniui patekus į prieš rankas nebūtų galima nustatyti visų LŠS karo atveju keliamų uždavinių [28, 58–61]. Anot Stasio Raštikio, „Šaulių Sąjungos štabe buvo paruoštas ir partizaninio karo veiksmų vadovėlis. Tą darbą buvo atlikęs labai gabus karininkas gen. št. mjr. V. Bulvičius. Spaustuvėje jau buvo atspausdinta 10 000 egzempliorių to vadovėlio. Bolševikams užėjus dalį jų teko sunaikinti“ [61, 391]. Galima teigti, kad tarpukario Lietuvos kariuomenės požiūris į karą apskritai bei karybą išsakė būtent gen. št. mjr. Vytautas Bulvičius, kuris dėstė karinį parengimą Vytauto Didžiojo universitete. 1939 m. pasirodė jo knyga „Karinis valstybės rengimas“, kurioje gana plačiai paliečiamas ir rengimosi partizaniniam karui klausimas [8].

Tarpukario Lietuvos karinėje periodikoje netrūksta informacijos, patvirtinančios, kad aptariamuoju laikotarpiu vyko šaulių partizaniniai manevrai. Pirmą tokią žinutę aptinkame 1928 m., po to, kai rugsėjo 12–16 d., Lietuvos kariuomenės manevrų Kėdainių apskrityje metu, vietinių partizanų-šaulių būrys užėmė jų kaimė įsikūrusį kavalerijos pulko štabą, kuris per manevrus imitavo Lenkijos karines pajėgas [32, 1268]. 1929 m. spalio 20 d. vyko Kazlų Rūdos ir Daukšių LŠS būrių regioniniai manevrai, kurių metu apylinkių vyrai sudarė partizanų būrius ir talkino šauliams [63, 754]. Analogiški partizaniniai šaulių

ir vietos gyventojų manevrai vyko 1930 m. kovo 30 d. Igliaukoje (Marijampolės aps.) per pavasarinį polaidį [64, 318]. 1934 m. rugsėjo 22–23 d. Panevėžio prieigose vyko šaulių manevrai, kuriuose dalyvavo 18 būrių ir apie 60 mokinių – šauliai naktį imitavo partizaninius veiksmus [20, 800]. 1934 m. spalio 28 d. Burbiškyje vyko šaulių partizaniniai manevrai [66, 882]. 1934 m. lapkričio 11 d. Smilgių apylinkėse vyko šaulių partizaniniai manevrai, kuriuose dalyvavo Dapšionių, Sidabravo, Smilgių, Kundrėnų ir kiti aplinkiniai šaulių būriai. Tikslas buvo užimti Smilgius. Manevrų metu, paryčiais, tai ir buvo padaryta. Vėliau šauliai dalyvavo Šv. Mišiose ir aptarė pratybų klaidas [19, 914]. 1935 m. sausio 15 d. Vadaktėlių ir Kundrėnų šauliai vykdė partizaninius manevrus [67, 108]. 1935 m. kovo 10 d. Uplytėje buvo imituojamas kaimyninio 32-ojo šaulių būrio partizaninis puolimas [22, 182], o kovo 23 d. vyko Gelažių ir Karsakiškio šaulių būrių partizaniniai manevrai [21, 256]. 1936 m. vasario 28 d. vyko Lietuvos kariuomenės bei Varnių, Pavandenio ir Janapolės šaulių manevrai, per kuriuos šauliai imitavo partizaninius veiksmus [24, 260]. Šauliai aktyviai dalyvavo 1936 m. iki tol didžiausiose tarpukario Lietuvos kariuomenės manevruose, kur ypač pasižymėjo VI Ukmergės šaulių rinktinė, kovojusi mėlynųjų, t. y. imitavusios besiginančią Lietuvos kariuomenę, pusėje [88, 506–510]. 1937 m. rugsėjį didžiųjų Lietuvos kariuomenės manevrų Žemaitijoje metu Varnių, Kražių, Pavandenės šauliai imitavo partizaninius veiksmus. 1938 m. per rudens manevrus Aukštaitijoje vietos šauliai vėlgi prisidėjo prie didžiųjų kariuomenės manevrų, susibūrę į partizanų būrius jie rėmė Lietuvos kariuomenę [28, 56]. 1939 m. balandžio 29 d. Kupiškio šaulių būrys, vadovaujamas 4-ojo pėstininkų pulko I bataliono adjutanto ltn. Vlodo Šlapelio, vykdė naktinius partizaninių veiksmų mokymus [79, 430]. 1939 m. Lietuvos kariuomenė didžiuosius manevrus planavo organizuoti rugsėjo 17–21 d. Žemaitijoje, Tauragės ir Raseinių apskrityse, kurių metu vietos šauliams buvo nurodyta pasirengti veikti partizaninio karo sąlygomis [33, 240]. Prasidėjus Antrajam pasauliniam karui ir paskelbus Lietuvos kariuomenės dalinę mobilizaciją didieji kariuomenės manevrai neįvyko. Tačiau 1939 m. rugpjūčio 25 d. LŠS vadas rinktinių vadams nurodė, kad ir per rudens pratybas rinktinėse šaulių būriai imituotų stabdomąsias kautynes ir ypač partizaninius veiksmus [48, 333]. Tai patvirtina faktai, jog tų pačių 1939 m. spalio 29 d. Pabiržės šauliai organizavo rudens lauko pratimus, kurių metu „mėlynųjų“ pusėje partizaninius veiksmus vykdė nemobilizuojamo amžiaus šauliai [80, 1102]. 1940 m. Kėdainiuose pusanatro mėnesio vyko žiemos karinio rengimo kursai šauliams: šauliai buvo supažindinti su naujaisiais ginklais, topografija, sprogdinimų teorija ir praktika bei partizanų taktika [81, 342]. Šauliams buvo skaitomos teorinės paskaitos partizaninių veiksmų tema, pvz., „Partizanų karas, drausmė ir propaganda“, „Partizanų karas ir sprogstamos medžiagos“ [83, 599; 78, 453]. 1928 m. šaudymo pratybose dalyvavo 30 % šaulių, o jų taiklumas siekė 32 %, 1936 m. tokio pobūdžio pratybose dalyvavo 85 % rikiuotės šaulių ir taiklumas jau siekė apie 90 %. Tais pačiais metais lauko manevruose dalyvavo

apie 75 % rikiuotės šaulių [69, 584]. Mokymų srityje padėtis ir 1939 m. išliko stabili – apie 75 % visų rikiuotės šaulių dalyvavo šaudymo, o 70 % lauko pratybose [70, 232]. Ne viskas buvo idealu, pvz., iš 1939 m. vasarį anonimiškai eilinio šaulio, buvusio nepriklausomybės kovų partizano, karinei vadovybei rašyto laiško turinio aiškėja, kad be rikiuotės mokymų ir teorinių užsiėmimų (laiške vaizdžiai apibūdino juos taip: „pamarširuojame, šautuvus pakilnojame“) buvo rengiami pasilinksminimai, kurių metu buvo net ir girtaujama. Teigta, kad LŠS gaudavo ir ne itin kompetentingus karininkus [101, 3], bet tas pats šaulys pažymėjo, kad nedidelis būrelis ginkluotų vyrų užnugaryje priešui pavojingesnis nei visa kareivių kuopa, besiginanti fronte, o paprastas vaikėzas, sugebėjęs susprogdinti geležinkelį, pavojingesnis nei bombonešis, besistengiantis pataikyti į tą patį geležinkelį. Autorius konstatavo, kad tai ne jo vieno mintys, kiti šauliai taip pat tos pačios nuomonės [77, 31]. Visa tai byloja apie šaulių požiūrį į galimą ateities partizaninį karą. Žinoma, gal tai tik sutapimas, tačiau 1939 m. kovo 24 d. buvo suskubta po vieną nemobilizuojamą šaulį iš kiekvieno būrio (iš viso 842 žmonės) 9 dienoms siųsti į kariuomenės inžinerinius dalinius mokytis įvairių objektų sprogdinimo. Be to, artimiausiuose daliniuose gegužės–balandžio mėnesį, o nespėjus rudenį, turėjo vykti kariuomenėje netarnavusių šaulių kariniai mokymai [89, 161].

Publikacijų apie partizaninius manevrus duomenys siejasi su publikacijų apskritai partizanine tema intensyvumu „Trimite“, nors, kita vertus, žinios iš atskirų LŠS būrių savaitraščių pasiekdavo tik tais atvejais, kai vietose būdavo asmenų, kurie aktyviai bendradarbiavo su spauda. Pastaroji aplinkybė mums neleidžia iš spaudos susidaryti išsamaus partizaninių manevrų vaizdo, bet leidžia konstatuoti permanentinį jų vykdymą 1928–1930 m. ir nuo 1934 m. iki pat 1940 m.

Sušaulinti tautą

XX a. ketvirtojo dešimtmečio pradžioje suaktyvėjo LŠS veiklos propagavimas iškeliant *sušaulinimo* idėją. 1932 m. „Trimite“ buvo rašoma, kad Sąjungos veiklos tikslas yra *sušaulinti* tautą – visi lietuviai turi tapti šauliais [106, 182]. 1938 m. Respublikos Prezidentas Antanas Smetona pritarė, kad būtina siekti, jog kuo daugiau lietuvių taptų šauliais, tačiau *sušaulinti* Lietuvą, jo manymu, tai nereiškė visus priimti į LŠS. *Sušaulinti* reiškia visuomenėje puoselėti *šaulišką* dvasią, kaip tai numatė LŠS statusas. Šauliais turėjo tapti tik rinktiniai, aukštos moralės bei dorovės asmenys, nes tai įpareigoja garbė [51, 573].

„Trimite“, pasitelkiant XIX a. pradžios Ispanijos partizanų sėkmės kovojant prieš Pirmosios Prancūzijos imperijos armiją pavyzdį, konstatuota, kad nugalėti tautą sunkiau nei armiją. Taigi ir Lietuvoje *sušaulinus* visą tautą būtų galima tikėtis, kad ateities kare ginkluotas pasipriešinimas

tešis ilgai. Todėl 1933 m. aiškiai buvo suformuluoti trys uždaviniai, kaip siekti išsikelto tikslo, t. y. *sušaulinti* tautą: pirma, tai kuo daugiau Lietuvos piliečių įtraukti į LŠS; antra, išmokyti „kiekvieną lietuvių naudoti ginklą“; trečia, ugdyti visuomenėje patriotizmą, diegiant šaulišką dvasią. Trečias, patriotinio tautos auklėjimo, uždavinys buvo laikomas prioritėtinu, nes net puikiai kariškai parengtas bei aprūpintas pilietis negina savo šalies, jei neturi patriotinio pasiryžimo [104, 302]. Siekiant įgyvendinti pastarąjį uždavinį buvo diegiama mintis, kad partizanai, savanoriai, kariai ir šauliai apgynė Lietuvos nepriklausomybę, bet grėsmė nedingo. Tad norint išsaugoti ne tik valstybę, bet ir tautą plk. P. Saladžius rašė, kad ateityje „gal teks visus lietuvius sukarinti, sušaulinti, kad išsilaikytume pasaulyje“ [71, 657]. Taigi iš šių publikacijų galime nustatyti, kaip buvo suprantamas *sušaulinimas*.

LŠS, kaip karinė organizacija, norėjusi ne tik *sukarinti* ir *sušaulinti* lietuvių tautą, bet ir skiepijusi visuomenėje savo ideologiją, siekė, kad jos nariai platintų „Trimitą“ – tokiu būdu buvo galima skleisti Sąjungos idėjas ir ne šaulių tarpe [93, 824]. Buvo reikalaujama, kad ne mažiau kaip 75 % kiekvieno būrio šaulių prumeruotų „Trimitą“ [67, 108], žinoma, pasitaikydavo atvejų, kai būriai 100 % užsisakydavo Sąjungos oficiozą. Statistika byloja, kad $\frac{3}{4}$ šaulių savaitraščio prumeratorių rodiklis nebuvo pasiektas, 1938 m. „Trimitą“ prumeravo tik 40,5 % šaulių [45, 83]. 1939 m. „Trimito“ tiražas siekė 25 000 egzempliorių [50, 149], tų pačių metų pabaigoje jau 28 000, o 1940 m. pradžioje – 30 000 egzempliorių [70, 232]. Tačiau nepaisant gana staigaus savaitraščio tiražo augimo Sąjungoje šaulių vis vien buvo dvigubai daugiau nei savaitraščio tiražas. Vis dėlto *sušaulinimo* propaganda veikė ir Lietuvoje buvo sukurtas gana tankus LŠS būrių tinklas. XX a. ketvirtojo dešimtmečio viduryje Lietuvoje nebebuvo valsčiaus, kur „nebūtų sąmoningo, susipratusio Lietuvos piliečio – šaulio“ [105, 487]. Per aštuonerius metus LŠS rikiuotės narių skaičius padidėjo pustrėčio karto: 1926 m. gegužės 31 d. LŠS buvo 11 313 rikių [43, 66; 120], o 1934 m. jau 28 478 rikiiai [121; 110, 1]. Per vėlesnius šešerius metus rikių skaičius dar padidėjo daugiau nei pusantro karto – iki 48 107 rikiuotės šaulių 1940 m. pradžioje [28, 55–56; 27, 286–287], be to, organizacijos buvo mokinių, moterų ir šaulių rėmėjų. 1938 m. LŠS narių skaičius padidėjo 9,5 %, nors spaudoje skelbta, kad 10 % [45, 83; 73, 158–159], o 1939 m. į LŠS įstojo apie 10 000 asmenų [70, 231–232], t. y. Sąjungos narių skaičius padidėjo 10,8 % [47, 119].

1938 m. intensyviai buvo vykdomas šaulių karinis rengimas, organizuojant mokymus būriuose ir dalyvaujant kariuomenės manevruose, o už nusizengimus iš organizacijos buvo pašalinti apie 2000 narių: teigta, kad „drausmės ir garbės reikalas yra vienas iš Šaulių Sąjungos stiprumo bei organizacijos sveikumo pagrindų. Iš tiesų, kariniai visuomeninės organizacijos stiprumą nulemia ne ištižusių narių skaičius, bet tų narių kokybė <...>“ [73, 159]. 1938 m. rikiuotės šauliai sudarė 75 % visų Sąjungos narių, moterys – 15 %, o rėmėjai – 10 %, apie 99 % šaulių buvo lietuviai [44, 85]. 1939 m. pradžioje LŠS kultūrinei, patriotinei veiklai vykdyti turėjo 125 chorus, 115 pučiamųjų orkestrų, 332 bibliotekas,

15 teatrų, 414 *vaidintojų* trupių ir t. t., o minėtą veiklą organizuoti ypač lengvino skirtingose vietose turėti 72 šaulių namai. 1938 m. Lietuvos visuomenė LŠS paaukojo apie 1 mln. Lt, už kuriuos buvo įsigyti 5762 šautuvai, 74 kulkosvaidžiai, 2 lėktuvai, dujokaukių ir kitų karinių priemonių [73, 158–159]. Po metų, 1940 m. vasarį, LŠS jau turėjo 85 šaulių namus, 139 chorus, 126 orkestrus, 114 sporto klubų ir 450 sporto skyrių. LŠS vadas plk. P. Saladžius pažymėjo, kad 1565 šauliai turi aukštąjį, 5550 – aukštesnįjį, o 9905 – vidurinį išsilavinimą [70, 231–232]. Atitinkamai 2,7 % šaulių turėjo aukštąjį išsilavinimą, 9,5 % – aukštesnįjį, 17 % – vidurinį, 47 % – pradinį, o 25 % – mokantys skaityti ir rašyti. 1940 m. sausio 1 d. duomenimis, LŠS tik 1,3 % narių buvo ne lietuviai, kurių dauguma rėmėjai, 96,47 % narių buvo katalikai, o 3,53 % kitų konfesijų [47, 119], o vienintelio tarpukario 1923 m. vykusio gyventojų surašymo duomenimis, lietuviai sudarė apie 84 %, o katalikai beveik 86 % gyventojų. Žinoma, padėtis per 17 metų kiek pakito, o tautinė padėtis ypač 1939 m., atgavus Vilniaus kraštą. Pažvelgę į socialinę LŠS struktūrą galime pastebėti, kad tarnautojų ir mokytojų Sąjungoje buvo daugiau nei visoje visuomenėje. Ūkininkai sudarė 27 % šaulių, valstybės įstai-gų tarnautojai – 19,4 %, žemės ūkio darbininkai – 13,18 %, amatininkai – 8 %, pramonės darbininkai – 5,4 %, o mokytojai ir mokiniai po 4,9 % organizacijos narių. Didžiausia gyventojų dalis LŠS priklausė Seinų apskrityje – 4,1 %, Kauno apskrityje – 2,6 % gyventojų, Vilkaviškio – 2,5 %, o Marijampolės – 2,4 % gyventojų [47, 119; 101, 3]. Taigi *sušaulinimo* darbas vyko sparčiai – LŠS gretos ne tik statistiškai gausėjo, bet plėtėsi ir jos kultūrinė veikla, kuri sudarė sąlygas patriotiniam auklėjimui. Kita vertus, būtina pastebėti, kad socialinė, konfesinė ir tautinė LŠS struktūra neatitiko Lietuvos visuomenės sanklodos. Žemės ūkyje tarpukario Lietuvoje buvo užimti apie 78,9 % gyventojų, o LŠS tik 40,18 %, valstybiniame ir visuomeniniame sektoriuje dirbo 3,2 % [41], o tarnautojai ir mokytojai sudarė net 24,3 % šaulių. Verta pastebėti, kad analogiškos Estijos organizacijos *Kaitselit* socialinė struktūra buvo labai panaši: ūkininkai – 40 %, valstybės tarnautojai – 17 %, mokinių ir studentų – 8 %, pasiturinčių miestiečių – 5 % ir t. t. [82, 135], nors, kitų vertinimais, ūkininkų buvo tik 33 %, darbininkų – 23 %, o tarnautojų plačiąja prasme 28 %, mokėsi – 6 %, verslininkai sudarė 4 % narių [30, 132]. Taigi statistiniai duomenys dar panašesni į LŠS socialinės sudėties duomenis. Latvijos organizacijoje *Aizsargi* ūkininkai sudarė 39,3 % narių, naujakuriai – 20,9 %, darbininkai – 20,6 %, amatininkai – 8,3 %, laisvųjų profesijų atstovai – 10,6 %. Vadinasi, dominavo žemdirbiai ir darbininkai [82, 129] – jų buvo beveik dvigubai daugiau nei Lietuvos šaulių sąjungoje. Tačiau Lietuvos atveju minėti faktai atitinka *sušaulinimo* ideologiją – į LŠS kuo daugiau įtraukti lietuvius, priklausančius elitinei to meto visuomenės daliai, o ne apskritai plėsti organizacijos narių skaičių. Panašias tendencijas paramiliterinės organizacijos narių socialinėje struktūroje matome ir Estijoje, tačiau panašumo priežastingumui nustatyti (organizacijų narių socialinė priklausomybė neatitiko bendro visuomenės modelio) ateityje reikalingi papildomi tyrimai – lyginamoji analizė.

Ideologinėje retorikoje apie 1937 m. pastebimas tam tikras pokytis: „Trimitė“ kviečiama pirmiausiai „sušaulinti Lietuvą“, tik po to konstatuojama, kad „visi lietuviai būtų aktingi šauliai“ [76, 1226]. Ši ideologinės terminijos slinktis (pirmiau iškeliamas Lietuvos *sušaulinimo* klausimas, o po to detaliau komentuojama pati samprata) gali būti ir atsiktinė – neturinti ideologinio pamato *sušaulinti* nebe tik lietuvius, bet visus Lietuvos gyventojus, t. y. paveikti pagal minėtus tris kriterijus. 1939 m. rugsėjį mobilizacijos metu problemų kilo dėl vokiečių ir žydų tautybės asmenų bei apskritai miestiečių, pašauktų į kariuomenę, nes dauguma 2-ojo pėstininkų pulko karių buvo žydai ir miestiečiai (pastarieji įvardyti kaip „priešvalstybiškai“ nusistatę), o į IV ir V pasienio apsaugos batalionus daug pateko vokiečių tautybės atsargos karių [1, 6]. „Trimitė“ tekstai liudija, kad karinė vadovybė tautinėmis mažumomis ir miestų proletaru nepasitikėjo. Dar 1939 m. balandžio 14 d. plk. P. Saladžius LŠS Tarybą informavo, kad rinktinių vadai įspėti į Sąjungą kitataučių nepriimti [44, 85]. 1940 m. vasarį, LŠS metinio susirinkimo išvakarėse, spaudoje buvo pakartota, kad Sąjungos tikslas suburti visą lietuvių tautą, o kai kiekvieno lietuviu protą ir širdį užvaldys Tėvynės dvasia, bus pasiektas *sušaulinimo* tikslas [52, 202]. Galiausiai viešai buvo konstatuota, kad 1940 m. LŠS statistiškai dominavo ūkininkai, daug buvo valdininkų bei mokytojų ir tai „savo sudėtimi yra lietuviška organizacija. Svetimtaučių yra, bet jie nesudaro 1 % Sąjungos sudėties“ [70, 231–232]. Tų pačių metų gegužės mėnesį Krašto apsaugos ministras brg. gen. Kazys Musteikis sveikindamas „Trimitę“ jo leidybos dvidešimtmečio proga dėkojo už prisidėjimą prie „lietuviškosios visuomenės sušaulinimo per laikraščio puslapius“ [54, 466]. 1940 m. siekiant *ginkluotos tautos* idealo į LŠS pritraukiant kuo daugiau narių siūlyta pradėti propagandą su šūkiu „kiekvienas lietuvis – šaulys“, tačiau į Sąjungą nepatikimų tautinių mažumų ir asocialių lietuvių tautybės asmenys neturėjo būti priimami [10, 27–28]. Todėl, atsižvelgiant į minėtas viešas XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigos Lietuvos karinės vadovybės kalbas, reikia pabrėžti, kad ir Lietuvos, ir tautos *sušaulinimo* ideologinių šūkių turinys buvo tas pats – *sušaulinti* lietuvius.

1940 m. karinėje spaudoje buvo susirūpinta, kad LŠS yra tautos karinio rengimo organizacija, kurioje rikiuotės, šaudymo mokymai ir manevrai, o ne uniformos yra prioritetas, tačiau pabrėžtas galimas socialinių problemų poveikis valstybės saugumui: „<...> pagaliau, svarbus nepriklausomybės išlaikymo veiksnys yra visame krašte įgyvendinimas *socialinio teisingumo* arba, kitaip sakant, teisingas turto ir užd darbo paskirstymas. Jeigu sakoma, kad teisingumas yra valstybės pagrindas, tai šiais moderniais laikais nebuvimas aiškaus teisingumo socialinėje srityje labai ir labai neigiamai veikia plačiąsias mases. Yra neužginčijamas faktas, kad įžymioji turto ir kapitalo dalis šiandien atsidūrusi nedaugelio žmonių rankose“ [72, 84–87]. Peršasi išvada, kad nesant *socialinio teisingumo* ir trečias *sušaulinimo* veiklos uždavinys – masinis patriotinis auklėjimas – buvo sunkiai įgyvendinamas. Todėl šaulių ir kariškai parengtų piliečių gausa (1940 m. Lietuvoje buvo apie ¼ mln. kariškai parengtų Lietuvos kariuomenėje arba LŠS tarnavusių vyrų

[27, 290]) savaime nereikšė, kad okupacijos atveju šalyje tuoj pat prasidės totalinis ginkluotas pasipriešinimas.

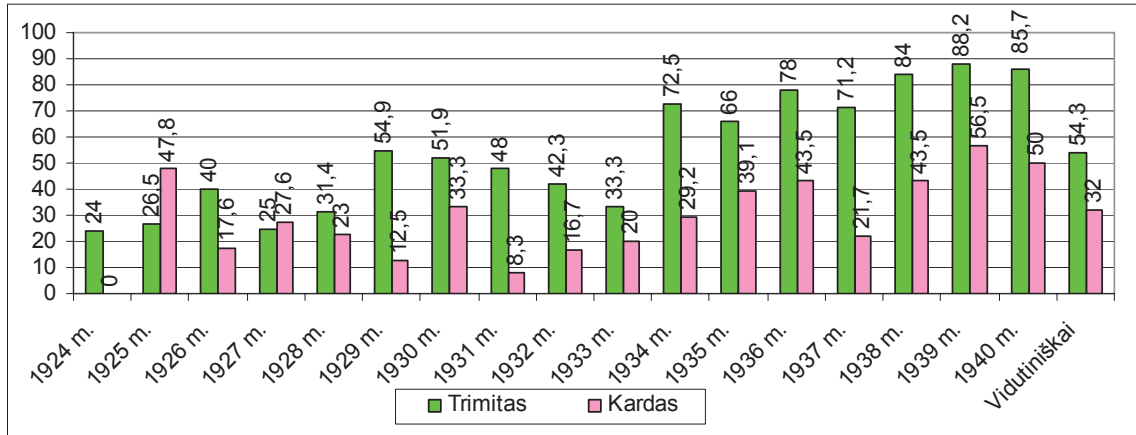
Ir nors *sušaulinimo* ideologema reikšėsi trimis – LŠS plėtros, karinio rengimo ir patriotinio auklėjimo – prioritetais, vis dėlto negalima tvirtinti, kad visi Lietuvos gyventojai turėjo tapti minėtos Sąjungos nariais. Svarbiau buvo karinis tautos parengimas, o ypač patriotinis auklėjimas, kuris turėjo užtikrinti motyvaciją ateityje, prireikus tapti partizanų ir kovoti prieš okupaciją. Šauliams keltas papildomas uždavinys – jie turėjo tapti būsimos partizaninės kovos tiek moraliniais, tiek ir kariniais lyderiais – vadais. Tik sėkminga tautos *sušaulinimo* veikla, kuriai reikėjo ne tik ginkluotės, bet patriotiniam auklėjimui ir kultūrinių įstaigų, galėjo užtikrinti, kad karo atveju šauliai ne tik patys pradės partizanauti, bet į pasipriešinimą įtrauks ir kitus savo bendruomenės narius. Taigi *sušaulinimui*, įtraukiant į LŠS veiklą, pasirinkta visuomenės dalis – lietuvių elitas: mokytojai, valstybės tarnautojai, karininkija ir pasiturintys ūkininkai, iš dalies turėjo eliminuoti ir minėtą *socialinio teisingumo* problemą valstybės gynybos srityje.

Partizaninio karo koncepcijos sklaida

LŠS leistas šauliams skirtas savaitraštis „Trimitis“ ėjo nuo 1920 m. iki 1940 m. liepos 11 d. (tada pasirodė paskutinis leidinio 1021 numeris). Mūsų analizuojamu 1924–1940 m. laikotarpiu buvo išleisti 852 „Trimitė“ numeriai, bet kadangi 10 numerių pasirodė su dvigubu numeriu (pvz., 51–52), realiai per šį laiką pasirodė 842 leidiniai. Šio tyrimo metu buvo išanalizuoti 766 (1924–1940 m.) išleisti ir mums prieinami numeriai (apie 90 %). Nustatyta, kad 416 numerių (54,3 %) buvo rašoma apie partizanus arba partizaninį karą, aptikta apie 660 įvairių straipsnių ar informacinių pranešimų, kurių turinys vienai ar kitaip susijęs su tyrimo tema. 1925–1940 m. Lietuvos karininkų laikraščio „Kardas“ realiai buvo išleista 309 numeriai, nors 1940 m. birželio 20 d. išėjo 336 numeris, nes dalis laikraščių taip pat buvo su dvigubu numeriu. 99 laikraščio numeriuose (32%) rasta apie 120 publikacijų, susijusių su partizanine tema (žr. 1 diagramą).

Diagramoje pateikti duomenys rodo, kad „Trimitė“ tekstų, susijusių su partizaninio karo ir partizanų tematika, šuolis buvo 1929 m. ir 1934 m. Pirmuoju atveju tai galima sieti su paaštrėjusiu konfliktu tarp Lietuvos ir Lenkijos, kuris vyko Tautų Sąjungoje [108, 237–410], o antruoju atveju – su karinės doktrinos pokyčiais, naujo priešo – Vokietijos – įvardijimu, galiausiai ir bendra „karo laukimo“ atmosfera. Svarbus veiksnys neabejotinai buvo ir ryžtingi Lietuvos veiksmams santykiuose su provokiška visuomenės dalimi Klaipėdos krašte. Kariuomenėje pradėti atkūrinėti seniau išformuoti kariniai daliniai, vyriausybė sustiprino sienos apsaugą ir t. t. [107, 60–66]. Palyginę kariuomenės dydį 1934 ir 1935 m. matome, kad jos skaičius nuo 14 000–18 000 padidėjo iki 18 000–27 000 karių skirtingais mėnesiais [96, 166–167].

Publikacijų partizaninė tematika kariniuose periodiniuose leidiniuose „Trimitas“ ir „Kardas“ dažnis 1924–1940 m. (procentais)

1934 m. pirmoje pusėje Lietuvos valdžia ėmėsi iniciatyvos sustabdyti provokiškos orientacijos partijų veiklą ir forsavo Klaipėdos krašto integraciją į Lietuvą [68,72–73, 125]. Buvo pradėta plačiai žinoma Neumanno-Sasso byla (1934–1935 m.), o kaltinamųjų suėmimai prasidėjo 1934 m. vasario mėnesį. Neabejotinai partizaninio karo koncepcijos sklaidos suaktyvėjimas turėjo sąsają ir su LŠS reformavimu 1935 m., kadangi būtinybė rengtis partizaniniam karui tam tikra prasme sukėlė pačią reformą.

Šiame kontekste svarbu paminėti 1933 m. 5-ojo pėstininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio pulko vado padėjėjo, gen. št. plk. Int., šaulio Stasio Raštikio [65, 436] „Trimite“ paskelbtą straipsnį, kuriame jis išdėstė nuomonę, tikėtina, ne tik savo [122], apie pageidautiną publikacijų šaulių laikraštyje turinį bei formą. Būsimasis generolas rašė, kad „<...> „Trimite“ apie kariškus dalykus reikėtų rašyti paprasta visiems suprantama forma, bet liesti tokius dalykus, kurie yra reikalingi žinoti kiekvienam rikiuotės puskarininkui, nes kiekvienas šaulys turi būti ne tik gerai susipratęs ir išsilavinęs, bet jis turi būti tinkamas ir visai pasiruošęs kiekvieną momentą veikti vienas ir visai savarankiškai (partizanų kare), t. y. jam ne vieną kartą gali tekti kautynėse arba partizanų veikime pavaduoti arba ir pačiam būti puskarininkiu. Toki dalykai turėtų būti žinomi visiems šauliams. <...>. Štai temų sąrašas: 1. Partizanų karas <...>“ [62, 85–86]. Praėjus kiek daugiau nei metams po minėto straipsnio išspausdinimo, 1934 m. birželio 21 d., gen. št. plk. Int. S. Raštikis vietoj gen. Int. Zenono Gerulaičio buvo paskirtas Vyriausiojo kariuomenės štabo valdybos viršininku (kariuomenės štabo viršininko pareigų, įvestų 1935 m., atitiktum), o vėliau ir Vyriausiojo štabo viršininku bei kariuomenės vadu [40, 231]. Neatsitiktinai iki 1934 m. birželio 21 d. išleistuose 1–24 „Trimito“ numeriuose publikacijų, susijusių su partizanine tema, buvo 12 numerių (50 %), o likusiuose analizuojamų metų 25–52 numeriuose tik dviejose nerašyta partizanine tema (25 iš 27 rašyta, tai sudarė 92,6 %) [123]. Dar įdomiau tai, kad pirmuoju periodu buvo tik 12 publikacijų, susijusių

su mūsų tyrimu, t. y. po vieną numerį, o antrą 1934 m. pusmetį jau buvo 48 tokio pobūdžio publikacijos. Taigi palyginus I ir II minėtų metų pusmečius matyti, kad „Trimito“ numerių su partizanine tematika daugiau nei padvigubėjo, o pačių publikacijų juose skaičius išaugo 4 kartus.

Kalbant apie partizaninės tematikos pateikimo dažnį karininkų leidinyje „Kardas“ (pradėtas leisti tik 1925 m.) ir lyginant su „Trimitu“, galima konstatuoti, kad šis procesas buvo silpnesnis. Esama keleto rašymo partizanine tema šaulių pavieniais metais – 1925 ir 1930, o nuo 1934 m. numerių skaičius su partizanine tematika sistemingai didėjo iki pat 1939–1940 m., išskyrus 1937 m. nuosmukį. Kaip ir „Trimite“, publikacijų partizanine tematika pikas „Karde“ buvo pasiektas 1939 m. Be to, šiuos du leidinius lyginant rašymo partizanine tema dažnio požiūriu, reikia pasakyti, kad 1925–1928 m. jis buvo tolygus, „Karde“ netgi intensyvesnis. O nuo 1929 m. iki pat okupacijos „Trimitas“ tampa šios srities lyderiu ir tai neabejotinai liudija apie partizaninio karo vedimo funkcijos priskyrimą šauliams. „Kardo“ atveju svarbu paminėti, kad numerių skaičius, priešingai nei „Trimito“ (su mažom išimtim kasmet apie 50–52), kasmet svyravo tarp 8 ir 34, kol ketvirtojo dešimtmečio antroje pusėje stabilizavosi – 23 leidiniai per metus. Todėl ir numerių skaičius, kuriuose rašyta partizanine tema, atskirais metais buvo skirtingas: nuo 1 – 1929 m. ir 1931 m. iki 11 – 1925 m., po 10 – 1936 m. bei 1938 m. ir 13 – 1939 m. Kita vertus, „Kardo“ tiražas taip pat buvo gerokai, t. y. apie dešimt kartų, mažesnis nei „Trimito“. 1937 m. ėjo 1750 egzempliorių tiražu ir tai iš esmės sutapo su tikslinės grupės, kuriai buvo skirtas leidinys, reguliariųjų pajėgų karininkų skaičiumi, o 1938 m. spausdinta apie 2000 egzempliorių tiražu. Taigi ir partizaninio karo koncepcijos sklaida Lietuvos visuomenėje per savitrašį „Trimitas“ buvo gerokai intensyvesnė ir kiekybės požiūriu paveikesnė nei per „Kardą“, todėl ir publikacijų, susijusių su partizanų tema, kiekybiniai pokyčiai „Trimite“ daug svarbesni analizuojant patį partizaninio karo koncepcijos diegimą tarpukario Lietuvoje.

Žinoma, tarpukariu buvo leidžiamas dar vienas kariams skirtas militaristinio pobūdžio periodinis leidinys – „Karys“, kuriame taip pat buvo paliečiama partizaninė tema. Nors šauktiniai kariai nebuvo tikslinė skaitytojų grupė, kuriai būtų aktualu rašyti apie partizaninį karą, šią koncepciją svarbu buvo diegti šauliams ir karininkams, o tai dažnai buvo tapatu, t. y. karininkai, ypač atsargos, dažniausiai buvo ir LŠS nariai (1934 m. LŠS buvo 344 atsargos karininkai) [110, 1]. 1940 m. balandį LŠS rinktinėse buvo 872 padalinių, kuopų ir būrių vadai, iš jų 404 buvo karininkai, dar 192 viršilos ir puskarininkiai, 105 eiliniai bei grandiniai, o 171 asmuo kariuomenėje nebuvo tarnavęs [27, 287]. Taigi Lietuvos kariuomenės karininkai, viršilos ir puskarininkiai sudarė 68,35 % visų šaulių padalinių vadų skaičiaus. Anot V. Vareikio, 1940 m. apie 60 % šaulių anksčiau buvo tarnavę Lietuvos kariuomenėje [101, 3].

„Trimite“ su partizanais ir partizaniniu karu susijusių temų spektras buvo platus: pateikiami istoriniai pasakojimai apie XIII–XIV a. Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio ir kryžiuočių partizaninius veiksmus, paliesta XIX a. pr. Ispanijos partizanų kovos prieš Prancūzijos armiją problema, rašyta apie 1863–1864 m. sukilimą Lietuvoje, pateikiant jį kaip partizaninį karą. Dominuojančia tema šiame kontekste buvo Lietuvos Nepriklausomybės kovų partizaniniai veiksmai: jų aprašymai, prisiminimai ir kovų bei jų dalyvių jamžinimas, pagerbimas. Šalia pasakojimų partizanų tema iš Lietuvos istorijos rašyta ir apie užsienio

šalių bei tautų – Latvijos, Estijos, SSSR, Maroko, Kinijos, Abisinijos, Kaukazo, Lenkijos, arabų, gudų, ukrainiečių – partizanų veiksmus. Akcentuota Rytprūsių vokiečių partizanų eventuali grėsmė Klaipėdos kraštui. Kita svarbi tematinė publikacijų grupė buvo susijusi su šaulių partizaninės taktikos teoriniais mokymais, teikiant įvairias rekomendacijas, kaip veikti prieš užimtoje teritorijoje, aprašomi panašaus pobūdžio manevrai. Leidinyje buvo pateikiamas KAM ir kariuomenės vadovybės požiūris į Lietuvos partizanų eventualų vaidmenį ateities kare. Galiausiai viena įspūdingiausių ir gal net paveikiausių publikacijų grupė – su partizanais susijusi proza ir poezija. Prozoje vyrauja edukacinio pobūdžio apsakymai, aiškiai turintys aliuziją į nepriklausomybės kovų įvykius, kurie neabejotinai buvo nukreipti į šaulių rengimą ateities karui [14; 60; 111; 5]. 1925 m. „Trimite“ buvo paskelbta „Partizanų daina“ [6, 948], o 1936 m. išspausdintas Kazio Gintaro eilėraštis „Partizane!“, kuriame formuojamas narsaus partizano, Tėvynės gynėjo įvaizdis ir įvardijama ateities grėsmė: „Garbė tau, partizane! Per tave mes laisvę atgavome! <...> Ar girdi, partizane, aplinkui vulkanai dunda.../ <...> Tikiu, partizane, tu savo žemėje – galin-gas! <...>“ [16, 1101]. Įdomi Vytauto Sirijos Giros kūryba. 1935 m. „Trimite“ buvo anonsuota šio autoriaus knyga „Mergaitės ir asonansai“, kurioje „ypač insidėmetinas V. S. Giros eilėraštis apie tris partizanus. Iš pažiūros jis toks paprastas (nesugalvotas) ir drauge jame tiek ryškumo

1 priedas

Vytauto Sirijos Giros eilėraščiai partizanine tematika

„Jėzus ir partizanai“
 <...>
 Trys keliauja partizanai
 Ginti savo Lietuvos!
 <...>
 Ir jie kovės dar tą rytą,
 Nuo stainelės netolies,
 Ir visi kaip vienas krito,
 Už Jėzų krito jie...
 Ir pakilo vieno kraujas
 Dievo sostan smilkalais,
 Ir pavirto kito kraujas
 Gryno aukso gabalais...
 Angelai ir trečio vyro,
 Kario kritusio narsaus,
 Kraują pavertė į mirą...
 O jų sielas – in dausas.
 <...> [74, 32, 35]

„Partizanai“
 Skamba šūviai po visą sodžių.
 Partizanai pakluonėmis renkas.
 Tamsią naktį raketos skrodžia,
 Ir arčiau vis griaudžia patrankos.
 Partizane, ar ginsi šalį?
 Tavo kraštą puola plėšikai!
 Kerštu virpa lūpos išbalę –
 Partizanas mūšin išvyko.
 Koja kojon ir koja kojon
 Dieną naktį kolonos žengia,
 Prie Giedraičių daug iškapojom,
 Mes apginsime žemę brangią!
 Dūzgia švelnios švino bitelės
 Ir čiurlena kraujas šaltiniais.
 Vienas krinta – tūkstančiai kelias,
 Partizanai neduos Tėvynės!
 Jie neduos sesės rūtų plėšti,
 Jie neleis nuskriausti motušės!
 Vado žodis trumpas ir griežtas:
 Bus šių naktį lemiamas mūšis!
 Todėl švilpkit šūviai po sodžių,
 Todėl griauskit arčiau patrankos!
 Tamsią naktį granatos skrodžia,
 Kai bernai pakluonėmis renkas. [75, 573]

<...>“ [4, 352]. Minėtoje knygoje buvo publikuotas eilėraštis „Jėzus ir partizanai“. Čia partizanai sugretinami su biblijiniais sekančiais žvaigžde trimis karaliais, kurie eina į Širvintus pagerbti *Geradėjo*. Tačiau partizanai neturėdami aukso, smilkalų ir miros, kurie simbolizuoja galią bei turtą, dieviškumą ir žmogiškąjį laikinumą, paaukojo savo gyvybes (žr. 1 priedą). Partizanų lyginimas su trimis karaliais, o jų aukos su mira, aukso ir smilkalais sąmoningai buvo orientuotas į katalikiškąją Lietuvos visuomenę. Galime įžvelgti ir tai, kad partizanai kovoja už Jėzų, kuris prilyginamas Lietuvai, nes Jėzaus gimimą Širvintose, kur Lietuvos kariuomenė 1920 m. pabaigoje sustabdė Lenkijos gen. Lucjano Żeligowskio pajėgas, galime interpretuoti ir kaip Jėzaus bei Lietuvos paralelę. 1937 m. Jonas Šilkinis eiliuotai apdainavo nepriklausomybės kovų partizanų aukas kūrinyje „Partizanų vadas“ [87, 376], o 1940 m. Benediktas Kiškis eilėraštyje „Mūsų keliai“ įvardijo, kad „partizanai laisvę gynė“ [37, 49].

Išvados

Partizaninio karo koncepcija ateities galimam ginkluotam konfliktui Lietuvoje buvo pasirinkta jau XX a. trečiojo dešimtmečio viduryje dėl eventualių priešų karinės galios persvaros. Iš esmės visą tarpukarį egzistavo pasirengimo partizaniniam karui problema. Lietuvos partizanų-šaulių ginkluoti susidūrimai su Lenkijos kovotojais palei demarkacinę liniją tesėsi iki pat 1923 m. Pasibaigus aktyviems karo veiksams tarp Lietuvos ir Lenkijos kariuomenių bei pasienio susirėmimams ir demobilizavus Lietuvos reguliariąją kariuomenę jau 1924 m. „Trimite“ prabilta apie ateities karą, kuriame šauliams neabejotinai vėl teks partizanų vaidmuo. Būtent apie 1924–1926 m., pasiremiant nepriklausomybės kovų patirtimi, Lietuvos karinė vadovybė nubrėžė ateities partizaninio karo gaires, kurios aktualios išliko iki pat 1940 m. sovietinės okupacijos.

Periodiniai leidiniai „Kardas“ bei „Trimitas“, skirti karininkams ir šauliams, visą tarpukarį viešajame diskurse palaikė partizaninio karo koncepciją ir formavo pozityvų partizanų (laikyta tolygu šauliui), kaip Tėvynės gynėjų, įvaizdį. Suprantant, kad partizanai kovoja tik dėl vidinės motyvacijos ir nurodymai iš štabų ar egzilinės vyriausybės bus mažiai paveikūs, jau taikos metu buvo diegiama patriotinė ideologija, siekiant *tautos sušaulinimo*, kuris pasireiškė LŠS narių skaičiaus didinimu, gyventojų kariniu rengimu ir patriotiniu auklėjimu. Kadangi pirmųjų dviejų uždavinių įgyvendinimas be trečiojo būtų buvęs beprasmiškas, patriotizmo, orientuoto į savanoriško partizanavimo pasirinkimą karo atveju, sklaidai per spaudą, per sakralinių atminimo vietų kūrimą ir per agitaciją buvo pasitelkiami istorinės praeities atskiri simboliai ir vaizdiniai. Partizaninio karo propagandos siekta ir proza bei poezija panaudojant labai įtaigius to meto religingai visuomenei krikščioniškus siužetus.

Tarpukariu Lietuvos kariuomenės štabe, modeliuojant mažos ir iš dalies silpnos valstybės gynybos ateityje koncepciją, buvo pasirinkta partizaninio karo strategija, kurios vykdytojais turėjo tapti šauliai. Karinės vadovybės retorika, direktyvų nurodymai bei publikacijų, susijusių su partizaninių veiksų taktika, gausa leidžia teigti, jog partizaninio karo koncepcijai tarpukario Lietuvos karinėje doktrinoje buvo skiriamas didelis dėmesys. Tai koreliuoja su pasirinkta kariuomenės gynybos strategija – manevruojant trauktis į krašto gilumą, o kritiniu atveju kartu su vyriausybe internuotiis gretimoje, draugiškoje valstybėje. O tuo metu okupuotoje Lietuvoje turėjo būti tęsiamas partizaninis karas. Tačiau tarpukario pasirengimo partizaniniam karui patirtis Lietuvoje dėl pakitusios geopolitinės padėties ir politinės kapituliacijos 1940 m. birželį praktiškai galėjo būti panaudota tik vėlesnio pasipriešinimo sovietinei okupacijai metu.

Šaltiniai ir literatūra

- 1939 m. rugsėjo mėnesio mobilizacijos reliacija. 1940 m. gegužės 4 d. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 547, l. 1–25.
- ABAKANAVIČIUS, A. Sulaukus naujų atsargos vadų. *Kardas*, 1930, lapkritis, nr. 11, p. 166.
- Apdovanoti partizanai-šauliai. *Trimitas*, 1935, spalio 24, nr. 43, p. 798.
- BIČIŪNAS, V. Knygos raštai. *Trimitas*, 1935, gegužės 9, nr. 19, p. 352.
- BIČIŪNAS, V. Rakieta. *Trimitas*, 1935, balandžio 18, nr. 16–17, p. 295–298.
- BIJŪNAS. Partizanų daina. *Trimitas*, 1925, liepos 30, nr. 29, p. 948.
- BRAZAITIS, Juozas. *Vienų vieni: dvidešimt penkerių metų rezistencijoje*. Chicago: Į Laisvę Fonas Lietuviškai Kultūrai Ugdyti, 1964. 424 p.
- BULVIČIUS, Vytautas. *Karinis valstybės rengimas*. Kaunas: Kariuomenės štabas, 1939. 332 p.
- DAUGIRDAS, Albertas. Lietuvos partizanų taktikos ypatumai (I). *Karys*, 2011, nr. 5, p. 32–35.
- Dėl šaulių Sąjungos sukarinimo, 1940 m. LCVA, f. 929, ap. 5, b. 591, l. 27–28 ap.1.
- DIRMANTAS, Stasys. Kiekvienas pilietis turi būti ginkluotas už betoną ir plieną tvirtesniu, už kardą ir kulka greitesniu ginklu. *Trimitas*, 1937, kovo 11, nr. 10, p. 219–220.
- DUDAVIČIUS, Arūnas. Teritorinė gynyba. *Konferencijos Teritorinė gynyba medžiaga*. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 2001, p. 59–80.
- DZŪKŲ PARTIZANAS. Mūsų kovos būdai. *Kardas*, 1925, birželio 1, nr. 10, p. 4–6.
- GATAUTIS, Antanas. Partizano duktė. *Trimitas*, 1939, vasario 2, nr. 5, p. 111–112.

15. Ginkite gimtą lizdą nuo priešininko. *Trimitas*, 1924, birželio 19, nr. 192, p. 18–20.
16. GINTARAS, Kazys. Partizane! *Trimitas*, 1936, lapkričio 12, nr. 46, p. 1101.
17. GUDELIS, P. Šiaurės rytų partizanai ir jų apdovanojimas. *Kardas*, 1935, nr. 18, p. 383–385.
18. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1928, sausio 19, nr. 3, p. 106–108.
19. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1934, lapkričio 22, nr. 47, p. 913–915.
20. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1934, spalio 4, nr. 40, p. 800.
21. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1935, balandžio 4, nr. 14, p. 256–257.
22. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1935, kovo 7, nr. 10, p. 182.
23. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, balandžio 23, nr. 17, p. 402–404.
24. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, kovo 12, nr. 11, p. 260.
25. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1936, lapkričio 5, nr. 45, p. 1085.
26. Iš šaulių gyvenimo. *Trimitas*, 1937, gruodžio 2, nr. 48, p. 1149.
27. JOKUBAUSKAS, Vytautas. Lietuvos kariuomenės kariniai planai ir ištekliai eventualaus karo su Lenkija atveju 1938–1939 m. *Karo archyvas*, 2011, t. 26, p. 272–320.
28. JOKUBAUSKAS, Vytautas. Žvelgiant į ateitį: partizaninės kovos taktikos sklaida Lietuvoje ir jos įgyvendinimas 1944–1953 m. *Genocidas ir rezistencija*, 2011, nr. 1, p. 51–68.
29. JUREVIČIŪTĖ, Aušra; VEILENTIENĖ, A. Šauliai Nepriklausomybės kovose. *Lietuvos istorijos studijos*, 1998, nr. 6, p. 62–71.
30. KAASIK, Peeter. Liquidation of the Estonian Defence League in 1940. *Estonia 1940–1945*. Tallinn: Reports of the Estonian International Commission for the Investigation of Crimes Against Humanity, 2006, p. 131–142.
31. Karas ir gyventojai. *Trimitas*, 1924, liepos 10, nr. 195, p. 13–19.
32. Kariuomenės manevrai. *Trimitas*, 1928, rugsėjo 27, nr. 39, p. 1266–1268.
33. Kariuomenės štabo 1939 m. liepos 31 d. įsakymas LŠS vadui. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 4469, l. 240.
34. *Karo mokslų institutas* [interaktyvus]. Vilnius: Lietuvos karo akademija, [žiūrėta 2012-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.lka.lt/index.php/lt/197604/>>.
35. KASPARAVIČIUS, Algimantas. Lietuvos kariuomenė Maskvos politinėse ir diplomatinėse spekuliacijose (1920–1936). *Lietuvos nepriklausomybei – 80. Straipsnių rinkinys*. Vilnius: Lietuvos karo akademija, 1999, p. 4–57.
36. KINDERIS, Ignas. Pamišti karžygiai – šauliai. *Trimitas*, 1937, rugsėjo 2, nr. 35, p. 823.
37. KIŠKIS, Benediktas. Mūsų keliai. *Trimitas*, 1940, sausio 18, nr. 3, p. 49.
38. Krašto gynimas ir šauliai. *Trimitas*, 1926, rugsėjo 23, nr. 37, p. 1179–1180.
39. *Lietuvos karinė doktrina*. Vilnius: Krašto apsaugos ministerija, 2010. 84 p.
40. *Lietuvos kariuomenės karininkai 1918–1953*. T. 6. Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2006. 384 p.
41. *Lietuvos statistikos metraštis 1939 m.* Vilnius: Centrinis Statistikos Biuras, 1940. 378 p.
42. *Lietuvos šaulių sąjunga valstybės ir visuomenės tarnyboje 1919–2004*. Sudarė V. Kavaliauskas, J. Širvinskas, S. Jegelevičius. Kaunas: „Arx Baltica“ spaudos namai, 2005. 311 p.
43. LŠS sudėtis 1926 m. gegužės 31 d. *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – LCVA), f. 929, ap. 3, b. 560, l. 66.
44. LŠS Tarybos 1939 m. balandžio 14 d. protokolas Nr. 3/33. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 956, l. 85.
45. LŠS Tarybos 1939 m. kovo 8 d. protokolas Nr. 2/32. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 956, l. 83.
46. LŠS Tarybos 1939 m. rugsėjo 22 d. protokolas Nr. 8/38. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 956, l. 105.
47. LŠS Tarybos 1940 m. vasario 28 d. protokolas Nr. 3/46. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 956, l. 119–119, ap. 1.
48. LŠS vado 1939 m. rugpjūčio 25 d. įsakymas rinkinių vadams. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 4469, l. 333.
49. MARTINAVIČIUS, Pranas. Sušaudyti Stulgių partizanai. *Trimitas*, 1937, gruodžio 9, nr. 49, p. 1166.
50. MATUSAS, Jonas. *Šaulių Sąjungos istorija*. Kaunas: Šaulių sąjunga, 1939. 325 p.
51. MERKELIS, Aleksandras. Kariniai Šaulių S-gos uždaviniai. Pagal Respublikos Prezidento mintis. *Trimitas*, 1938, birželio 15, nr. 24, p. 573.
52. Metinio susirinkimo išvakarėse. *Trimitas*, 1940, vasario 29, nr. 9, p. 201–202.
53. MINGĖLA, Vladas. Šaulių Sąjungai auksinio jubilėjaus sulaukus. *Karys*, 1969, spalio, nr. 8, p. 242–247.
54. MUSTEIKIS, Kazys. Krašto Apsaugos Ministro sveikinimas Timitui. *Trimitas*, 1940, gegužės 17, nr. 20, p. 466.
55. NIKŽENTAITIS, Alvydas. Atminties ir atminimo kultūrų modeliai: Lietuva, Lenkija, Rusija, Vokietija. *Nuo Basanavičiaus, Vytauto Didžiojo iki Molotovo ir Ribbentropo: atminties ir atminimo kultūrų transformacijos XX–XXI amžiuje*. Sudarė A. Nikžentaitis. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011, p. 439–458.
56. Pamištu reikalu. *Trimitas*, 1926, rugsėjo 23, nr. 37, p. 1192–1193.
57. *Partizanai apie pasaulį, politiką ir save. 1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos*. Sudarė N. Gaškaitė-Žemaitienė. Vilnius: Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, 1998. 712 p.
58. PETKEVIČIUS, Panevėžio rinktinė kovose. *Trimitas*, 1930, birželio 12, nr. 24, p. 475–476.
59. Pirmasis už nepriklausomybę žuvo partizanas. *Karys*, 1961, lapkritis, nr. 9, p. 269–270.
60. RAMŪNAS, J. Partizanų žygis. *Trimitas*, 1940, vasario 15, nr. 7, p. 162–165.

61. RAŠTIKIS, Stasys. *Jvykiai ir žmonės*. T. 3. Čikaga: Akademinės skautijos leidykla, 1972. 616 p.
62. RAŠTIKIS, Stasys. Rašykime ir apie kariškus dalykus. *Trimitas*, 1933, vasario 2, nr. 5, p. 85–86.
63. Rinktinėse ir būriuose. *Trimitas*, 1929, lapkričio 7, nr. 45, p. 754.
64. Rinktinėse ir būriuose. *Trimitas*, 1930, balandžio 17, nr. 16, p. 315–320.
65. Rinktinėse ir būriuose. *Trimitas*, 1933, birželio 1, nr. 22, p. 435–438.
66. Rinktinėse ir būriuose. *Trimitas*, 1934, lapkričio 8, nr. 45, p. 881–882.
67. Rinktinėse ir būriuose. *Trimitas*, 1935, vasario 7, nr. 6, p. 106–108.
68. SAFRONOVAS, Vasilijus. *Praeitis kaip konflikto šaltinis: tapatybės ideologijų konkurencija XX amžiaus Klaipėdoje*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2011. 448 p.
69. SALADŽIUS, Pranas. 18 Šaulių Sąjungos veikimo metų. *Trimitas*, 1937, nr. 25, p. 581–585.
70. SALADŽIUS, Pranas. Atgavę Vilnių, pradėjome naują barą. *Trimitas*, 1940, nr. 10, p. 231–233.
71. SALADŽIUS, Pranas. Šauliais gali būti tik garbingi žmonės. *Trimitas*, 1936, liepos 9, nr. 28, p. 657.
72. SENKUS, J. Lietuvos Nepriklausomybės išlaikymas. *Kardas*, 1940, vasario 15, nr. 4, p. 82–87.
73. SENKUS, J. Nuotaikos šaulių jubiliejiniame suvažiavime. *Kardas*, 1939, kovo 15, nr. 6, p. 158–160.
74. SIRIJOS GIRA, Vytautas. *Mergaitės ir asonansai: lyrika*. Kaunas: Sakalas, 1935. 64 p.
75. SIRIJOS GIRA, Vytautas. Partizanai. *Trimitas*, 1938, liepos 15, nr. 24, p. 573.
76. Spausdintas žodis skausmais ir krauju mokėtas. *Trimitas*, 1937, gruodžio 30, nr. 52, p. 1225–1226.
77. Šaulio laiškas Kariuomenės štabo viršininkui brg. gen. J. Černiui. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 4469, l. 31.
78. Šaulių gyvenimas. *Trimitas*, 1939, gegužės 11, nr. 19, p. 453–454.
79. Šaulių gyvenimas. *Trimitas*, 1939, gegužės 4, nr. 18, p. 428–430.
80. Šaulių gyvenimas. *Trimitas*, 1939, lapkričio 9, nr. 45, p. 1102.
81. Šaulių gyvenimas. *Trimitas*, 1940, balandžio 4, nr. 14, p. 341–342.
82. *Šaulių kalendorius 1939 metams*. Kaunas: Šaulių Sąjunga, 1938. 208 p.
83. Šaulių moterų vadovių stovykla Palangoje. *Trimitas*, 1935, rugpjūčio 15, nr. 33, p. 599.
84. Šaulių reikalai. *Trimitas*, 1926, spalio 14, nr. 40, p. 1275–1278.
85. Šaulių žinios. *Trimitas*, 1920, gruodžio 2, nr. 18, p. 23–24.
86. Šaulių Žvaigžde apdovanoti. *Trimitas*, 1931, liepos 2, nr. 27, p. 529–530.
87. ŠILKINIS, Jonas. Partizanų vadas. *Trimitas*, 1937, balandžio 22, nr. 16, p. 376.
88. ŠOVA, Antanas. Kariuomenės manevrams pasibaigus. *Kardas*, 1936, spalio 1, nr. 19, p. 506–510.
89. Štabo viršininko 1939 m. kovo 24 d. raportas kariuomenės vadui. *LCVA*, f. 561, ap. 2, b. 4469, l. 161–161 ap.1.
90. TARASENKA, Petras. Pėstininkų specialistų mokymas. *Kardas*, 1926 05 10, Nr. 13 (37), p. 199.
91. TAUTMYLIS. Garbė žuvusiems. *Trimitas*, 1934, kovo 22, nr. 12, p. 493–495.
92. Tautos šventės iškilmės. *Trimitas*, 1937, rugsėjo 11, nr. 36, p. 852–854.
93. Trimitas ne tik papiginamas, bet ir padidinamas. *Trimitas*, 1935, lapkričio 7, nr. 45, p. 824.
94. Tvarkytinai uniforminių drabužių įvedimas. *Kardas*, 1939, spalio 1, nr. 19, p. 489.
95. VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos kariuomenės modernizacija (1926–1939). *Darbai ir dienos*, 2001, t. 21, p. 131–176.
96. VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos kariuomenės skaičiai 1920–1939 m. *Karo archyvas*, 2002, t. 17, p. 144–180.
97. VAIČENONIS, Jonas. Lietuvos šaulių sąjunga valstybės gynyboje 1935–1940 m. *Lietuvos šaulių sąjungos istorijos fragmentai. Konferencijos pranešimų medžiaga*. Redagavo J. Vaičenonis, S. Dovydaitis. Kaunas: Detalė, 2002, p. 110–119.
98. VAREIKIS, Vygantas. Lietuvos Šaulių sąjunga Lietuvos ir Lenkijos konflikto metu (1920–1923 m.). *Šauliškumas, tautiškumas ir Lietuvos nepriklausomybė. Konferencijos medžiaga*. Sudarė A. Liekis. Vilnius: Lietuvos mokslas, 1993, p. 51–69.
99. VAREIKIS, Vygantas. *Lietuvos šaulių sąjungos politinė ir karinė veikla (1919–1923)*. Disertacijos rankraštis (KU BRIAI biblioteka). Kaunas, 1999. 145 p.
100. VAREIKIS, Vygantas. Pasienio incidentai (Lietuvos šaulių partizaninė veikla). *Darbai ir dienos*, 2004, t. 40, p. 109–128.
101. VAREIKIS, Vygantas. Šaulių Sąjunga 1939–1940 metais ir jos likvidacija. *Trimitas*, 1992, nr. 9, p. 3.
102. VAREIKIS, Vygantas. Šaulių Sąjunga 1939–1940 metais ir jos likvidacija. *Trimitas*, 1992, nr. 10, p. 3.
103. Vieningumas ir stipri kariuomenė – mūsų laisvės ir nepriklausomybės laidas. Vyriausiojo štabo viršininko gen. št. pulk. St. Raštikio kalba lapkričio 23 d. *Trimitas*, 1934, lapkričio 29, nr. 48, p. 418–419.
104. VYGANDAS. Ką mums liepia dabartinė valanda. *Trimitas*, 1933, balandžio 20, nr. 16, p. 302.
105. VYGANDAS. Penkiolikai metų sukakus. *Trimitas*, 1934, birželio 21, nr. 25, p. 487.
106. VYGANDAS. Vladą Putvinskį minint. *Trimitas*, 1932, kovo 3, nr. 10, p. 182.
107. ŽALYS, Vytautas. *Kova dėl identiteto. Kodėl Lietuvai nesisekė Klaipėdoje tarp 1923–1939 m.* Lüneburg: Verlag Nordostdeutsches Kulturwerk, 1993. 104 p.
108. ŽALYS, Vytautas. *Lietuvos diplomatijos istorija (1925–1940)*. T. 1. Vilnius: Versus Aureus, 2007. 584 p.
109. Žinios apie nuostolius žmonėmis kare su bolševikais, bermontininkais ir lenkais. Ištrauka iš žinių 1927 m. birželio 30 d. *LCVA*, f. 929, ap. 3, b. 651, l. 42.
110. Žinios apie šaulius ir apginklavimą, 1934 m. *LCVA*, f. 929, ap. 5, b. 408, l. 1.

111. ŽUKAUSKAS, Juozas. Keršto ir laisvės išalkę. *Trimitas*, 1938, vasario 16, nr. 6, p. 150–152.
112. КРЕВЕЛЬД ван Мартин. *Трансформация войны*. Москва: Ирисэн., 2008. 344 с.
113. ШМИТТ, Карл. *Теория партизана: Промежуточное замечание по поводу понятия политического*. Пер. с нем. Ю. Коринца. Москва: Практис, 2006. 50 с.

Komentarai

114. Nors šiuolaikiniame karybos diskurse karo menas suvokiamas kaip sumanus karinės galios naudojimas tikslams pasiekti, bet kartu *sumanumas* nebūtinai gali būti grindžiamas mokslinė empirika.
115. Karo mokslas yra nukreiptas tirti valstybių pasirengimą ginkluotai kovai, prognozuojant bendrus tokios kovos dėsnius ir kariavimo būdus, rengiant valstybės ginkluotojų pajėgų organizacijos pagrindus.
116. „Doktrina skirta visai karinei bendruomenei, tačiau labiausiai naudotina karininkų rengimo procese, siekiant vystyti Lietuvoje karo mokslą ir meną. Doktrina numato, kaip kariuomenė veiks šiandien ir artimoje ateityje. Doktrinos nuostatų laikomasi rengiant visų lygmenų vadus“ [39, 7].
117. 1951 m. Lietuvos laisvės kovų sąjūdžio I sekcijos biuletenyje Nr. 3 teigta, kad „nepriklausomo gyvenimo metais mūsų vyriausybė nekreipė dėmesio ne tik į kariuomenės, bet ir [į] tautos paruošimą pagrindinio – partizaninei kovai“. Panaši mintis atkartota ir 1952 m. partizanų laikraštyje „Partizanas“ (1952 01 08, nr. 1 [26]), kuriame rašyta: „nei buvusios vyriausybės, nei kariuomenės vadovybė nepermatė ateities galimų ir neparuošė tautos pagrindinio veikimui <...>“ [57, 580, 670].
118. „Imant galvon, kad mes [Lietuva] galim likti vienu vieni [pabraukta V. J], turime iš kalno nustatyti gynimosi metodus. Tie metodai be abejo iškels reikalą nuo pat pradžios vartoti partizanų kovą. Kad ta kova pavyktų, reiks visą Lietuvą išdalyti į sritis, apskritis, valsčius ir gal net kaimus. Partizanų kovos pasisiekimas daugiausia pareina nuo vadų. Tokiais vadais gali būti ne kiekvienas karys; juos reikia iš kalno parinkti ir paruošti; jie turi būti be aukšto karinio išsilavinimo, gerai susipažinę su savo veikimo vietos gamtos ypatybėmis ir žmonėmis, su kuriais jie veiks; žmonės turi žinoti savo vadą ir juo pasitikėti“ [13, 5].
119. Iš viso kovų metu mūšyje žuvo ir mirė nuo sužeidimų 1401 asmenys, iš jų – 40 karininkų, likusieji puskarininkiai, eiliniai ir šauliai, nuo užkrečiamų ligų mirė 540 eilinių, nuo neužkrečiamų ligų mirė 297 eiliniai kariai, buvo sužeisti 2677 asmenys (iš jų 93 karininkai). Į nelaisvę pateko 356 kariškiai (iš jų 72 karininkai), be žinios dingo 16 karininkų, 19 puskarininkų ir 794 eiliniai – iš viso 829 asmenys. Buvo įvardyta, kad gyvosios jėgos nuostoliai (žuvo, mirė, sužeisti, dingo be žinios ir pateko į nelaisvę) siekė 1617 žmones (221 karininkas, 223 puskarininkiai, 5282 eiliniai kariai ir 441 šaulys) [109, 42]. Tarpukariu spaudoje buvo pateikti kiek kitokie aukų skaičiai: žuvo 1401 karys, sužeisti – 2677, nuo užkrečiamų ligų fronte mirė 297 kariai, o invalidais liko 154 kariai. Bendras aukų skaičius 4529 kariai [103, 918]. Išėivijoje rašyta, kad tarpukariu žuvo 87 šauliai: 12 – kovose nepriklausomybės kare prieš sovietus, 14 – kovose su bermontininkais, 51 – kovų su Lenkija metu, 4 – Klaipėdos sukilimo metu, o dar 6 – talkindami policijai gaudant nusikaltėlius [53, 246]. Šie skaičiai sutampa su J. Matuzo 1939 m. išleistoje knygoje pateiktais duomenimis, kur autorius nurodo, kad tai nebuvo galutinis aukų sąrašas, išnašoje pateikiamos dar 3 žuvusių šaulių pavardės [50, 72].
120. 1926 m. LŠS 398 būriuose buvo 18 268 asmenys, iš jų 11 313 rikiuotės ir 5164 ne rikiuotės šauliai, 1211 rikiuotės ir 442 ne rikiuotės kandidatai, Sąjunga turėjo 3196 šautuvus [43].
121. 1934 m. gruodžio mėn. LŠS buvo 28 478 šauliai, iš jų 10 697 pirmos rūšies mobilizuojami atsargos kariai, Sąjungoje buvo 344 atsargos karininkai, nemobilizuojamų šaulių buvo 17 781, organizacija turėjo 7438 šautuvus, 6311 revolverių, 20 lengvųjų kulkosvaidžių, 20 kardų, 6 granatas ir 25 475 šovinius [110, 1].
122. Tikėtina, kad būtent gen. št. plk. Int. S. Raštikio veikla turėjo įtakos partizaninio naratyvo „Trimite“ suintensyvėjimui nuo 1934 m. antrojo pusmečio. 1933 m. tarnaudamas dar 5-ajame pėstininkų pulke ir dėstydamas Vytauto Didžiojo karininkų kursuose bei Karo mokykloje S. Raštikis negalėjo Antanos Smetonos režimo sąlygomis, egzistuojant cenzūrai, publikuoti minėto straipsnio „Trimite“ be Lietuvos kariuomenės vadovybės pritarimo, o tai byloja apie palankų požiūrį Lietuvos kariuomenėje į partizaninio karo strategiją.
123. 1934 m. „Trimito“ 51–52 numerį laikome vienu, nes tai buvo vienas leidinys.

Gauta 2012 m. gegužės 15 d.
Pateikta spaudai 2012 m. liepos 30 d.

Summary

“All Alone”: Rifleman Training for the Guerrilla Warfare in Lithuania in 1924–1940

In the interwar period the Lithuanian Army faced the dilemma of how to secure military safety of a small and relatively weak country in relation to eventual enemies.

The solution was prompted by the experience of the fights for independence against the Soviet army, the Bermontians and Poland, when the Lithuanian Army was actively supported by guerrilla forces – riflemen. Following the cessation of active clashes between the Polish and Lithuanian forces alongside the demarcation line and the demobilisation of the Lithuanian Army, in 1924 *The Trimitas*, semi-official newspaper of the Lithuanian Riflemen's Union, launched a series of writings on the feasibility of the guerrilla action in a would-be war. Subsequently, the claim that Lithuanian fighters might be left "all alone" in the event of war gained currency. The said phrase is commonly used in the contemporary public discourse in Lithuania to describe the post-war guerrilla war in 1944–1953. Having reviewed approximately 90 % of the issues of *The Trimitas* published in 1924–1940, it has been concluded that 54.3 % of the issues dealt with the guerrilla subject. *The Kardas*, another publication dedicated to the military community, referred to the topic of the guerrilla warfare in 32 % of the issues, which saw the light over the period 1925–1940. Statistical analysis of the military periodicals has shown that the dissemination of the conception of guerrilla warfare reached its peak in around 1929–1930 and after 1934. The first case should be attributed to the escalation of the conflict between Lithuania and Poland developing in the League of Nations, while the second case refers to the deterioration of Lithuanian-German relations and to the overall increasing menace of war.

When making riflemen ready for the future war, the interwar propaganda actively employed historical images both dating back to the struggle for independence and to earlier periods, including guerrilla wars of the military forces of the Grand Duchy of Lithuania in the 13th and 14th centuries, the 19th century Spanish resistance to the army of the First French Empire, etc. In addition to historical narratives promoting guerrilla warfare, creating and maintaining the image of a guerrilla warrior as a defender of Homeland, *The Trimitas* used fictional prose and poetry works. It is understandable that guerrilla fighters, in contrast to soldiers of regular forces, had to be highly motivated fighters in order to resolve to continue resistance even after the loss of connection with their authorities. Therefore, it is natural that the Lithuanian military authorities launched an active patriotic propaganda, and in the early 1930s an idea of *sušaulinimas* (turning into riflemen) of the nation was proposed, which implied: 1) involving as many Lithuanians

into the activities of the Lithuanian Riflemen's Union, 2) military training of the entire population, and 3) patriotic education. The activities of *sušaulinimas* yielded rather satisfactory results, as the numerical strength of riflemen formations increased almost twice from 1934 to 1940, i. e. from 28,478 to 48,107 riflemen in the ranks. In the final year, civil servants and teachers accounted for as many as 24.3 % of the members of the Union, while only 3.2 % of the population belonged to this category on the nationwide level. Hence, the Lithuanian elite of that time was actively involved in the activities of the Lithuanian Riflemen's Union. On the whole, ethnic Lithuanians accounted for 98.7 % of the Union's members.

Naturally, the practical training of riflemen was inevitably maintained, which simulated guerrilla warfare actions. The trainings of this kind were given in individual riflemen units and by combining the forces of several units, as well as incorporating riflemen in the annual programme of the great manoeuvres of the Lithuanian Army, when riflemen backed up "own" forces by means of guerrilla actions. The Lithuanian Army directives and instructions addressed to riflemen emphasised that riflemen, having lost contact with their commanders, were to launch guerrilla actions on their own, individually or in units, in the event of unexpected attack on Lithuania by enemy forces. A favourable attitude towards and support of guerrilla fighters by local populace was deemed as an extremely important factor for successful guerrilla actions.

The foregoing factors – the dissemination of the conception of guerrilla warfare by means of historical narratives, the formation of an image of a guerrilla fighter as a defender of Lithuania, the ongoing maintenance of the guerrilla subject in the discourse of the military periodical press, the permanent guerrilla training and the organisation of manoeuvres for riflemen, the teaching of guerrilla war tactics targeted at the officers studying at the Lithuanian military schools, the implementation of the ideology of *sušaulinimas* of the nation – attest to the active training of the interwar period riflemen, who were supposed to become the leaders of resistance, a would-be guerrilla warfare. This model of a partially militarised society chosen by the army authorities aimed at ensuring that a guerrilla movement was to continue in the occupied country even in the event of defeat of the regular Lithuanian army and its internment, together with the government, in the neighbouring friendly state.